

ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ КОНТРАБАНДИ АВТОМОБІЛІВ

Останнім часом в Україні значного поширення набуває контрабанда автомобілів іноземного виробництва. Протягом останніх десяти років зафіксовані багаточисленні випадки, коли українські громадяни неодноразово виїжджали за кордон – у Німеччину, Польщу, інші країни Західної Європи, де встановлювали тісні зв'язки зі злочинними групами, які займалися викраденням престижних іномарок. Придбані такі автомобілі за підробленими документами ввозилися в Україну і після проходження митного контролю оформлювались у Державтоінспекції, після чого реалізовувалися за цінами, нижче ринкових. За оцінками деяких експертів понад 70% іноземних автомобілів, ввезених в Україну і СНД, викрадено в країнах Західної Європи або зареєстровано з порушенням відповідних правил митного оформлення [11, с. 425,426; 10,с.10; 4, с.146-169 та ін.].

Одним із основних структурних елементів методики розслідування контрабанди автомобілів є криміналістична характеристика цього виду злочину, під якою слід розміти узагальнену інформаційну модель (графічну й описову), що являє собою систематизований опис типових криміналістично значимих ознак цього різновиду контрабанди, які мають суттєве значення для її виявлення, розкриття й розслідування [12, с.3]. Розглянемо основні елементи криміналістичної характеристики контрабанди автомобілів.

Предметом злочинного посягання, як правило, є автомобілі останніх моделей – "Мерседес", "Вольво", "БМВ", "Ауді", "Опель" та ін. Це зумовлено тим, що вони є дорогим, податковосемким, швидколіквідним і високоприбутковим товаром. Підвищений попит на іноземні автомобілі на внутрішньому ринку України пояснюється відсутністю вітчизняних автомашин, які змогли б конкурувати з надійними, комфортабельними і престижними автомобілями іноземного виробництва

Одна з особливостей автомобіля як предмета злочинного посягання – це наявність у нього індивідуалізуючих ознак, як-то: марка автомобіля, модель, рік випуску, колір, об'єм двигуна, номер кузова, номер двигуна, державний реєстраційний номер та ін. Усі ці дані фіксуються в технічному паспорті, реєстраційних, митних та інших документах на автомобіль. Тому

встановлення точності, справжності й відповідності цих даних дає можливість ідентифікувати його при розслідуванні цієї категорії кримінальних справ.

Особливості автомобіля як предмета злочинного посягання, його властивості й ознаки обумовлюють способи вчинення цього різновиду контрабанди: а) заниження митної вартості або даних про об'єм двигуна; б) необґрунтоване використання митних пільг при митному оформленні автомашини; в) видача чистого бланка митної декларації з необхідними реквізитами митного органу; г) пере-міщення через митний кордон автомобілів по фіктивних технічних паспортах і номерних знаках, нібито виданих ДАІ тієї чи іншої області; д) видача фіктивного підтвердження для органів ДАІ про митне оформлення автомобіля; е) переміщення автомобіля поза митним контролем тощо.

Спосіб учинення контрабанди автомобілів – це детермінована система дій злочинця по підготовці, виконанню та приховуванню незаконного переміщення предметів контрабанди через митний кордон, а також по використанню результатів цієї діяльності. Аналіз митної й судово-слідчої практики, спеціальної літератури [10,с.169-174; 6,с.86-91; 5,с.80,81; 2,с.344, 345; 11,с.425,426; 1, с.429-431; 8,с.432-435] дає змогу виділити наступні способи контрабанди автомобілів іноземного виробництва:

1. Виготовлення й видача заінтересованій особі підробленої митної декларації на автомобіль в одному екземплярі тільки для реєстрації в органах ДАІ без реєстрації такого оформлення в митному органі. Працівник митного органу за попередньою змовою із заінтересованою особою видає їй декларацію, у якій ним завчасно вписані всі реквізити автомобіля (модель, колір, об'єм двигуна, номерні агрегати), необхідні для реєстрації транспортного засобу в органах Державтоінспекції, і проставлена його особиста номерна печатка.

2. Видача чистого бланка митної декларації з необхідними реквізитами митного органу. Цей спосіб, виступаючи різновидом попереднього, полягає у видачі чистого бланка документа встановленого зразку органами ДАІ вже з необхідними реквізитами, гербовою печаткою, особистою номерною печаткою, а в деяких випадках і зі штампом про право відчуження й підписом працівника митного органу. Інші необхідні реквізити заінтересована особа заповнює самостійно. За оперативними даними в деяких регіонах існує “чорний ринок” таких бланків, а також високоякісних ксерокопій митних декларацій на автомобілі, рахунків-довідок, підтверджень про митне оформлення автомобілів тощо, вартість яких коливається від 200 до 1000 і більше доларів США. У такому випадку працівник митного органу або розраховує на халатність інспектора ДАІ, або

ж знаходиться з ним у злочинній змові, в результаті якої останній отримує можливість “розмитнити” автомобіль шляхом прийняття за основу його реєстрації завідомо підроблену митну декларацію, тобто взагалі в обхід митниці. Однак таким же чином контрабанда може вчинюватися й без участі працівників митного органу.

3. *Виготовлення двох митних декларацій з різними відмітками про право на відчуження автомобіля.* При оформленні автомобіля в ДАІ в такий спосіб провадиться фактично його реєстрація з наданням митної пільги з відміткою в посвідченні про заборону відчуження протягом двох років. Проте у бланку документа для ДАІ ставиться протилежна відмітка “із правом відчуження”, яка дає змогу заінтересованій особі вільно розпоряджатися автомашиною.

4. *Необґрунтоване використання митних пільг при митному оформленні автомобіля.* По суті, це такий же спосіб, що й вищевказаний, але при його використанні в документи не вносяться неправдиві дані. Обидва екземпляри декларації містять відмітку про пільгове митне оформлення, проте пільга використана незаконно, наприклад, у зв’язку з клопотанням фізичної або юридичної особи щодо автомобіля, який взагалі не підлягає оформленню в пільговому порядку, або щодо особи, яка за законодавством не має такої пільги. Якщо контрабанда пов’язана з поданням підроблених документів, що свідчать про надання будь-яких митних пільг, то дізнавачеві (слідчому) слід ознайомитися з нормативними актами, які регулюють порядок їх надання, перевірити, чи не були вони скасовані і чи може взагалі застосовуватися до такого транспортного засобу пільговий режим (наприклад, ця особа вже ввозила протягом року автомобіль без сплати мита).

5. *Використання митних пільг на підставі підроблених документів.* Часто документи, подані для оформлення автомашини, контрабандисти підроблюють. Так, фальсифікують документи, що засвідчують факт купівлі автомобіля (контракти, рахунки-довідки тощо), документи про перетинання автомашиною митного кордону України або відповідні відмітки. Такий спосіб при легалізації крадених автомобілів найпоширеніший. З метою використання пільг здійснюються підробки відміток у закордонному паспорті власника автомобіля про перетин кордону у відповідний період часу при виїзді за кордон і при в’їзді в Україну. Працівник митного органу, як правило, може виявляє підробку в таких документах, проте у випадках змови із заінтересованими особами приймає їх для оформлення, а інколи й сам радить найбільш “ефективні” способи підробки.

6. *Заниження митної вартості автомобіля.* Способи заниження митної вартості автомобіля можуть бути найрізноманітніми: “відкрите” заниження вартості, для підтвердження якої працівники митниці не вимагають відповідних документів; заниження митної вартості шляхом використання підробленого контракту, інвойсу, договору купівлі-продажу; обрuntuвання заниження вартості автомобіля тим, що останній немов би знаходився у пошкодженому стані, що зумовлювало необхідність його ремонту. Занижена вартість також може бути підтверджена і фіктивними актами оцінки автотехнічного бюро та інших експертних установ. Працівник митного органу має вжити всіх заходів для визначення достовірної митної вартості, однак бувають випадки, коли митник при змові із заінтересованою особою може й “погодитися” на занижену вартість.

7. *Заниження даних про об’єм двигуна.* Зазначений спосіб виступає різновидом попереднього, часто застосовується при нарахуванні митних платежів за ввезений автомобіль на підставі єдиної ставки: визначена кількість екю за один кубічний сантиметр об’єму його двигуна. Оскільки найдорожчі й найпрестижніші автомобілі мають двигуни великого об’єму, правопорушники в декларації його занижують. Це неважко виявити митникам шляхом огляду автомашини й перевірки даних про двигун за автомобільними каталогами, які знаходяться в митних органах і підрозділах ДАІ.

8. *Подання неправдивих відомостей про код товару за товарною номенклатурою зовнішньоекономічної діяльності (ТН ЗЕД).* У таких випадках за змовою з митником правопорушник при митному контролі замість автомобіля заявляє предметом переміщення запчастини до автомашини або ж якісь інші товари, які не обкладаються високими ставками митних платежів, чи замість легкового автомобіля заявляє вантажний і т.д.

9. *Подання неправдивих відомостей про митний режим.* Названий спосіб контрабанди має місце у випадках, коли замість випуску у вільний обіг автомобіля вказується режим його тимчасового ввезення під зобов’язання вивозу у визначений термін або режим транзиту через митну територію України і т.д. Це дуже поширений спосіб контрабандного ввезення автомобілів в Україну. Наприклад, тільки Полтавською регіональною митницею в 1997 р. було видано 405 посвідчень на право тимчасової реєстрації автомашин в органах ДАІ Полтавської області, переважна більшість яких так і не залишили межі країни; Криворізькою митницею в режимі тимчасового ввезення у цьому ж році було зареєстровано 554 транспортних засоби, причому всі автомобілі оформлялися з оплатою державі замість необхідних при чистому імпорті

2000 дол. США тільки 15 дол. за видачу посвідчення на тимчасову реєстрацію в органах ДАІ.

10. Незаконний випуск автомобіля зі складу тимчасового зберігання. Сутність цього способу полягає в тому, що у випадках, коли в результаті виявлення і затримання неоформлених або незаконно оформлених автомашин, останні поміщаються на склад тимчасового зберігання. Заінтересована особа, яка не бажає сплачувати митні платежі, заявляє клопотання про випуск автомобіля зі складу, приміром, для доставки його в інший регіон для митного оформлення. Працівникові митного органу, який вступив із злочинцем у змову, можуть бути пред'явлені документи – паспорт із підробленим штампом про прописку, підроблені документи контролю доставки тощо, які він і зареєструє. У таких ситуаціях, звичайно, автомобіль “зникає” без митного оформлення.

11. Видача фіктивного підтвердження для органів ДАІ про митне оформлення автомобіля. Згідно з вимогами чинного митного законодавства, міжвідомчих інструкцій Держмиткому та МВС України реєстраційним підрозділам ДАІ при реєстрації автомобілів по документах митного оформлення необхідно направити запит у відповідну митницю про підтвердження факту оформлення автомашини. Такі підтвердження надсилаються, як правило, на спеціальному бланку митного органу, або в телеграмі на адресу Державної автоінспекції. Заінтересована особа, вступивши у змову з працівником митниці, реєструє автомобіль за підробленими або фальсифікованими документами, в результаті чого митник видає завідомо підроблений документ, взагалі не проводячи перевірки або ж ігноруючи отриману інформацію, що автомобіль не оформлено. Вартість такого підтвердження залежить від вартості й престижності самого автомобіля та інших чинників.

12. Контрабандне ввезення автомобілів поза митним контролем. При вчиненні такого способу контрабандисти переміщують автомобілі поза визначеними митними органами України місцями (митниць, митних постів) або поза встановленим часом для проведення митного контролю. У таких випадках вони використовують “прозорість” митних кордонів України. З метою ухилення від митного контролю злочинці зазвичай використовують не традиційно існуючі магістралі транспортного прямування, а путивці (польові, степові, міжселищні), об'їзні дороги. “Легалізація” таких контрабандних автомобілів провадиться з використанням вищевказаних способів.

“Слідова картина” контрабанди. При вчиненні контрабанди шляхом фальсифікації митних та інших документів найпоширенішими: а) сліди підробки митних документів шляхом підчистки, дописування,

травлення, заміни частин документів; б) сліди підробки відтисків, печаток і штампів.

Сліди заміни частин документа виявляються в основному в документах, що складаються з декількох аркушів. Ознаками заміни аркушів є ступінь їх забруднення, розбіжності в нумерації сторінок, у розмірах, кольорі, сорті паперу, у наявності зайвих ліній згинання або проколів від скріплювання, слідів підробки нумерації сторінок шляхом підмальювання, підклейки тощо. Для виявлення вказаних ознак використовуються лупи й мікроскопи або порівняльний перегляд усіх аркушів документа в ультрафіолетових та інфрачервоних променях.

Аналіз митної практики показав, що досить поширеними є випадки придбання правопорушником у невідомих осіб незаповнених бланків митної декларації з відбитком підроблених печаток і штампів митниці. Способи підробки, як правило, традиційні: використання кліше – мальованого паперового, саморобного рельєфного, виготовленого шляхом набору з друкарського шрифту, або вологе копіювання відбитків печаток зі справжніх документів.

Обстановка вчинення контрабанди автомобілів. Характерною особливістю контрабанди є те, що місце вчинення цієї категорії злочинів локалізується у просторі й обмежується невеликою площею. Місце вчинення таких злочинів у більшості випадків залежить від способу незаконного переміщення автомобіля через митний кордон (поза митним контролем, шляхом фальсифікації митних та інших документів тощо). В одному місці злочинці переміщують контрабанду, об'їжджаючи митниці, митні пости, в іншому – поза встановленим часом для проведення митного контролю, а в деяких випадках – тільки в зоні митного контролю, приховуючи предмети контрабанди від митного контролю.

У випадках, коли контрабанда здійснюється з використанням підроблених документів, можна виділити два місця: а) місце вчинення підготовчих дій (виготовлення, підроблення, оформлення документів); б) місце безпосереднього вчинення контрабанди. Місцем виготовлення документів зазвичай служить приміщення самої підприємницької структури або квартири особи, яка виготовляє такі документи, приміщення брокерської контори; місцем оформлення митних документів – внутрішня митниця за місцем проживання особи або знаходження підприємства, а при перетині кордону – прикордонна митниця, через яку переміщується автомобіль.

Вибір часу для виготовлення таких документів якимось певним закономірностям не підкорюється, оскільки ця дія може відбуватися як протягом усього робочого дня, так і після нього залежно від способу вчинення контрабанди та інших чинників. Отримання й оформлення

документів у різних організаціях, підприємствах і на внутрішній митниці здійснюється у відповідні години їх роботи. Місцем вчинення контрабанди в таких випадках є зона митного контролю. Це в основному приміщення митниці, оглядова площадка автомобілів, борт морського чи річкового судна, спеціально відведені місця для проведення митного контролю, оглядові бокси та ін.

Особа злочинця. Узагальнення практики показує, що контрабанда належить до розряду “чоловічих злочинів”, оскільки переважна їх кількість вчинюється чоловіками (94%). Останнім часом, правда прослідковується, тенденція зміни такого становища щодо зростання чисельності осіб жіночої статі, які займаються контрабандою цього виду. При цьому у злочинних угрупованнях, які спеціалізуються на кримінальному автобізнесі і діють за чітко відпрацьованими схемами і механізмами викрадення, переміщення й легалізації автомобілів, існують конкретний розподіл функцій і “спеціалізація” поміж їх членами. Так, у них існують: 1) група розвідки, яка займається пошуком відповідних автомобілів, вивченням маршрутів їх переміщення, місць парковки, звичок водіїв. Як правило, це мешканці того регіону, де викрадаються автомобілі; 2) технічна група, що об’єднує високопрофесійних водіїв, спеціалістів з автомобільних сигналізацій і безпосередньо викрадає автомобілі; 3) група, яка перебиває номери на агрегатах і підроблює документи – технічні паспорти, договори купівлі-продажу, страхові поліси, замінює номерні знаки; 4) група, що перевозить автомобілі за кордон, розроблює безпечні маршрути. Незрідка її члени мають корумповані зв’язки з працівниками митниці й ДАІ; 5) група легалізації й реалізації ввезених автомобілів, члени якої встановлюють тісні зв’язки з працівниками ДАІ й митниці [11, с.426; 3, с.24]. Ця група також реалізує контрабандні автомобілі через ринок, посередників, комісійні площадки й підшукує клієнтів-замовників на престижні іномарки.

Список літератури: 1. *Андрейко В.В.* Контрабанда автомобільного автотранспорту // Боротьба з контрабандою: проблеми та шляхи їх вирішення. – К., 1998. Т.10. – С. 429-4314. 2. *Бутузов В.О., Камлик М.І.* Економічна злочинність у сфері зовнішньоеко-номічної діяльності // Тіньова економіка та організована економічна злочинність: Навч. Посібник / Сущенко В.Д., Камлик М.І., Предборський В.А. та ін. / За ред. Предборського В.А. – К., 1999. – С. 344, 345. 3. *Галас Я.* Ровенские аферисты ввезли в Украину более тысячи контрабандных иномарок на десятки миллионов долларов // Факты. – 26 янв. – 2001. – С. 24. 4. *Гармаев Ю.П.* Должностные преступления в таможенных органах. –М.: Юрлитинформ, 2002. –С. 146-169. 5. *Гулько С.* Три найпопулярніші способи ввезення автотранспорту в Україну // Галицькі контракти. – 1999. -№ 24. – С. 80, 81. 6. *ДикановаТ.А., Осипова В.Е.* Борьба с таможенными преступлениями и отмыванием “грязных” денег: Метод. пособие. –М.: ЮНИТИ-ДАНА, Закон и право, 2000. -268с. 7. *Ларичев В.Д.,*

Гульмитдинова Н.С. Таможенные преступления. –М.: Экзамен, 2001. – 608с. **8.** *Максименко В.М.* Деякі проблеми виявлення та припинення контрабанди автотранспорту // *Боротьба з контрабандою: проблеми та шляхи їх вирішення.* –К., 1998. Т.10. –С. 432 – 435. **9.** *Павлов А.* Деякі аспекти зростання контрабанди і заходи митних органів у боротьбі з нею // *Право України.* - 2000. -№ 5. - С.61-62. **10.** *Расследование контрабанды: Практик. пособие // Богданович А.А., Гармаев Ю.П., Диканова Т.А. и др.* – М.: Юристь, 1999. –208с. **11.** *Ружило М.М.* Деякі аспекти боротьби з контрабандою автотранспорту // *Боротьба з контрабандою: проблеми та шляхи їх вирішення.* – К., 1998. -Т.10 –С. 425-426. **12.** *Шевчук В.М.* Основи методики розслідування контрабанди: Навч. посібник. –Харків: Нац. юрид. акад. України, 2001. -50 с.

Надійшла до редакції 22.10.2002 р.